

«BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VOSITASIDA MUSTAQIL FIKRLASHGA
O‘RGATISHNING MAZMUN VA VOSITALARI»

Farg‘na viloyati Uchko‘prik tumani
16 - maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Jo‘raboyeva Marxabo Nizomiddinovna

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini mustaqil fikrlashga o‘rgatishda innovatsion texnologiyalaridan keng foydalanish yo‘llari ko‘rsatilgan bo‘lib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati va afzalliklari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Faoliyat, mustaqil fikrlash, tafakkur, didaktik o‘yinlar, pedagogik texnologiyalar, innovatsiya.

ABSTRACT: This article shows how to use innovation technologies to teach elementary students to think independently, and highlights the importance and benefits of modern pedagogical technologies.

Keywords: Activity, independent thinking, thinking, didactic games, pedagogical technologies, innovation, innovation technologies.

Barchamizga ma‘lumki, Yangi O‘zbekiston maktab ostonasidan boshlanadi. Maktabning asosiy ustunlari esa pedagoglar, o‘qituvchi xodimlar hisoblanadi. O‘qituvchining talabchan va adolatli bo‘lishi ta‘lim tarbiyaning harakatlantiruvchi kuchdir. Bugun zamonamiz shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda yoshlarni barkamol avlod sifatida tarbiyalab voyaga yetkazish har bir pedagogning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu borada maktablarimizda faoliyat yuritayotgan pedagoglar jonbozlik ko‘rsatishlari lozim. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim darslarida o‘quvchilarining o‘zlashtirgan bilimlari ko‘lamni yuksaltirib borish o‘qituvchidan katta mahorat talab etiladi. Ularning bilish faoliyatini faollashtirishda uzliksiz ravishda didaktik o‘yinli texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Boshlang‘ich ta‘limda maktabdagi o‘quv jarayoni nafaqat murakkab bilimlar tizimini o‘zlashtirishni, shuningdek, ko‘plab ta‘lim va intellektual ko‘nikmalarni shakllantirish bilan birga, bilish jarayonlarining o‘zini – e‘tibor, xotira, fikrlash, qobiliyat va bolaning shaxsiyatini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Biroq,

aksariyat hollarda, bilim va ko‘nikmalarning o‘zi muvaffaqiyatli o‘qishning yakuniy natijasi hisoblanadi. Natijada, har bir bosqichda o‘quvchi yangi o‘quv materialini o‘zlashtirish va ishlatishda katta qiyinchiliklarga duch keladi.

Har bir yosh bosqichida va har bir o‘quv fanida o‘quv materialini muvaffaqiyatli o‘zlashtirishga hissa qo‘shish uchun, muvaffaqiyatli assimilyatsiya qilish imkoniyatini ta‘minlaydigan kognitiv jarayonlar tizimi rivojlanishining oldingi bosqichida erishish kerak. Bunda didaktik o‘yinlarning ahamiyati katta. Avvalo, bolalarga bunday o‘yinlarni o‘rgatishdan muayyan ta‘limiy maqsad ko‘zlanadi. O‘yinning eng muhim ahamiyati ham ana shundadir. O‘yin o‘tkazilish shakllari va usullari bilan ta‘limning boshqa turlaridan farq qiladi. Boshlang‘ich sinflarda o‘qitiladigan darslar o‘z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko‘ra ta‘lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta‘limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang‘ich ta‘lim darslariga o‘quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e‘tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang‘ich sinflardan oq “dars” degan muqaddas so‘zdan bezib qolmasliklari lozim.

Bugungi kunda o‘quvchilarni darsga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish uchun tajribali o‘qituvchilar turli xil interfaol metodlar va didaktik o‘yinlardan foydalanishmoqda. Interfaol metod – ta‘lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi faollikni oshirish orqali ularning o‘zaro harakati ta‘sir ostida bilimlarni o‘zlashtirishni kafolatlash, shaxsiy sifatlarni rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu usullarni qo‘llash dars sifati va samaradorligini oshirishga yordam beradi. Uning asosiy mezonlari – norasmiy bahs-munozaralar o‘tkazish, o‘quv materialini erkin bayon etish, mustaqil o‘qish, o‘rganish, seminarlar o‘tkazish, o‘quvchilarni tashabbus ko‘rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo‘lib ishlash uchun topshiriq, vazifalar berish, yozma ishlar bajarish va boshqalarda iborat. Bunday darslar shunday kechadiki, bu jarayonda bironta ham o‘quvchi chetda qolmay, eshitgan, o‘qigan, ko‘rgan bilgan fikr mulohazalarini ochiq oydin bildirish imkoniyatlariga ega bo‘ladilar. O‘zaro fikr almashish jarayoni hosil bo‘ladi. Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o‘zaro do‘stona munosabatlar shakllanadi.

Bolaning ongi va tafakkuri endi shakllanib kelayotgan boshlang‘ich sinflarda o‘qituvchining mahorati, uning zamonaviy texnologiyalarni ta‘lim jarayonigamohirona tadbiiq eta olishi, ta‘limning yangi-yangi yo‘l va usullarini

izlashi, ilg'or pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi juda muhimdir. Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda innovatsion ta'lim texnologiyasidan foydalanish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishga tayyorlash bugungi boshlang'ich ta'lim oldiga qo'yilgan muhim talablardan biridir. Chunki zamonaviy pedagogik texnologiyalar, birinchidan, o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalarni oson va qiziqib o'rganishlari uchun imkoniyat yaratsa, ikkinchidan, o'qituvchining ham professional o'sishiga, ham ma'naviy rivojlanishiga yordam beradi.

Maktab ta'limiga tayyorlanayotgan bolaga diqqat nisbatan uzoq muddati va shartli barqaror bo'ladi. Bola diqqatining xususiyatlari roli va syujetli o'yinlarda, rasm chizish va qurish- yashash mashg'ulotlarida, loy hamda plastilindan o'yinchoqlar tayyorlashda, matematik amallarni yechishda, hikoya tinglash va tuzishda ko'rinadi. Bola o'z diqqatini muayyan obektga yo'naltirish, to'plash taqsimlash bo'yicha ma'lum darajada ko'nikmaga ega bo'lib o'z diqqatini boshqarish va kerakli paytda to'plashga intiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ishonuvchan tashqi taasurotlarga beriluvchan bo'ladilar. Buyuk alomallarimiz ta'kidlaganidek, kishining fe'l atvori hammadan ko'ra ko'proq hayotining dastlabki yillarida tarkib topadi va unda shu davrda paydo bo'lgan sifatlar mustahkam o'rnatilib kishining ikkinchi tabiatiga aylanadi. Insonning ikkinchi tabiatida tabiiy hissiyotlarni, fazilatlarini tarkib toptirish yuksak axloq normalarini shakllantirish uchun butun ma'suliyat boshlang'ich sinf o'qituvchisining zimmasiga tushadi. Bolaning mazkur davrida o'qituvchining har bir gapi, har bir hatti harakati ta'sir ko'rsatish uning uchun haqiqat me'zoni vazifasini bajaradi. Chunki o'quvchilar o'qituvchilarga qattiq ishonadilar. Uning fikr mulohazalariga quloq soladilar. Pedagog nazokatidan jiddiy tasirlanadilar. O'rganilayotgan materiallarni mantiqiy tahlil qilmay yoddan o'zlashtiradilar buning sabablari ularning mexanik xotirasi boshqa xotira turlariga qaraganda durustroq rivojlangani, ma'lumotlarni aynan o'zgarishsiz eslab qolish imkoniyatini yaratadi.

1) O'quvchilar o'qituvchi qo'ygan vazifani anglab yetmaydilar, natijada uning “to'g'ri tushuntirib ber” degan talabini so'zma-so'z takrorlash deb biladilar.

2) Ularning nutq boyligi yetishmasligi (ilmiy atamalar va til qonuniyatlarini bilmasligi), materialni ijodiy to'ldirish, unga qo'shimcha qilish imkoniyati yo'qligi uni soz'ma-so'z qaytarishni osonlashtiradi.

O‘quvchilar matnni to‘g‘ri usullar yordamida eslab qolishni bilmaydilar. A.A Smirnov eslab qolishning tog‘ri usuli sifatida matndagi ma‘nodosh soz‘lardan guruhlarga ajratish, tayanch nuqtani topish, soz‘lab berish uchun reja tuzish va o‘tilgan mavzularni idrok etgan holda yangi mavzuni takrorlashni tavsiya qilish mumkin – deb ta‘kidlaydi. Matn mohiyatini turli mulohazalarni, dalillarni, ilmiy asoslarini eslab qolish va esga tushirish orqali o‘quvchilarda mantiqiy xotira takomillashadi. Aqliy mehnatda mustaqillikni vujudga keltirmay, bilishga intilish qobiliyatini o‘stirish mumkin emas. Shuning uchun boalarga izohli o‘qish, masalaning shartini sharxlash, muammoli vaziyatlarni yaratish va hal qilishni o‘rgatish muhim ahamiyatga ega.

Ixtiyoriy eslab qolish va ixtiyoriy esga tushirishning mahsuldorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilar aqliy faolligining darajasiga bog‘liq. Psixologik diagnostika tadqiqotlarida birinchi va ikkinchi sinf o‘quvchilari darsda faqat 30-35 daqiqa diqqat bilan o‘tirishi, o‘z diqqatini muayyan ob‘ektga to‘plashi va unda ushlab turishi mumkinligini ko‘rsatgani isbotlangan.

Inovatsion texnologiya - ta‘lim samaradorligini oshiruvchi omillardan foydalanish, turli pedagogik jarayonlarni loyihalash va amalda qo‘llash orqali bilim egallashni takomillashtirish usullari. Uning asosiy maqsadi ta‘lim jarayonida o‘qituvchi va bilim oluvchi faoliyatiga yangilik, o‘zgartirishlar kiritish bo‘lib, interfaol metodlardan foydalanishni taqozo etadi.

Boshlang‘ich sinf darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanib darslarni tashkil etish - bu o‘quvchilarni faolligiga, erkin va mustaqil fiklashiga chorlaydi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish qiziqarli mashg‘ulotga aylanadi. Interfaol usullar qo‘llanilganda mustaqil ishlash ko‘nikma va malakasi rivojlanadi. Ma‘lumki, hozirki kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo‘lib, ularning aksariyati tajriba - sinovlaridan o‘tib, yaxshi natija bergan. Eng asosiylardan biri bu- kichik guruhlarda ishlash. Sinf o‘quvchilari guruhlarga bo‘lingan holda ishlaydi, o‘quv topshirig‘i alohida bir o‘quvchiga emas, balki barchaa‘zolariga beriladi. Guruhlarning har bir a‘zosi topshiriqni bajarishga o‘z hissasini qo‘shishga harakat qiladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o‘tkazilgan darslar o‘quvchilarning muhim hayotiy yutuq va muammolarga o‘z munosabatlarini bildirishga intilishlarini tarbiyalab, o‘z nuqtai nazaridan asoslashga imkoniyat beradi. Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o‘qituvchi va o‘quvchi

faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib uni amalga oshirishda asosan interfaol usullardan foydalaniladi. Bunday darslarda o'qituvchi o'quvchilarni faoliyatini dars maqsadiga yo'naltiradi bu usullarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, dars jarayonida fanga bo'lgan qiziqishlari doimiylik ta'minlanishi, o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorligidagi faoliyatining doimiy ravishda tashkil etilishini ta'minlaydi. O'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rish mobaynida o'quv vositalarini darsning rejadagi mavzusiga qarab tanlashi va asosiy e'tiborni qo'llaydigan metodlari va tanlagan o'quv vositalariga qaratishi lozim. O'z darslarida har bir mavzuga mos yangi usullar va texnik vositalaridan o'z o'rnida va unumli foydalanishi zarur. Bu esa o'quvchilarni mustaqil bilim olishga, berilgan aniq mavzu bo'yicha atroflicha fikrlashga va ijodiy faol bo'lishga yo'naltiradi. Hozirgi kunda keng qo'llanadigan usullar “Klaster”, “Aqliy hujum”, “Debat”, “U kim Bu nima”, “Xotira mashqi”, “eslab qol”, “Sirli sandiqcha”, va boshqa usullardan foydalanib darsni tashkil etsa, dars mazmunli bo'ladi. Dars davomida kelib chiqqan muammolarni inovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali oson yechimini topish mumkin. O'qituvchi boshlang'ich sinf o'quvchilarni darsdagi faoliyatini aniq bir maqsadga yo'naltirib, har bir darsga puxta tayyorgarlik ko'rgan holda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida olib borishi va o'quvchilarni ko'proq mustaqil fikrlashga, fikrlarini erkin bayon etishga o'rgatib borishi lozim. O'quvchilarni har bir javobini o'z vaqtida rag'batlantirib borsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Dars davomida o'quvchini o'rganilgan mavzu yuzasidan fikr bildirishiga undashi, taklif va mulohazalarini, istedodini namoyish qilishga bo'lgan urinishlarini qo'llab - quvvatlashi, buning uchun sharoit va imkoniyat yaratishga harakat qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Karimov.I.A.Barkamol avlod yili davlat dasturi.T.:O'zbekiston, 2010.
- 2.J.Yo'ldoshev, S.Hasanov. Pedagogik texnologiyalar. (o'quv qo'llanma) T.:Iqtisod-moliya» 2009.
3. Abdullajanova M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zlashtira olmaslik sabablari // “Xalq ta'limi” jurnali № 6, 2002.B 51.
4. Aliboyev T. Ijodkorlik ishlarini takomillashtirishning manozarali usul va tashkiliy bosqichlari // “Uzluksiz ta'lim” jurnali. № 1, 2009.B 19.

5. Boshlang‘ich ta‘lim bo‘yicha yangi tahrirdagi Davlat ta‘lim standarti // “Boshlang‘ich ta‘lim” jurnali № 5, 2005.

6. АБДУЛҲАЙ, Г. ТУРКИСТОН МАТБУОТИДА ЯНГИ ДАВЛАТ ХУСУСИДАГИ МУНОЗАРАЛАР (1918-1924 ЙИЛЛАР). INFOLIB: ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОТЕЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Общество с ограниченной ответственностью с участием иностранного капитала" E-LINE PRESS", (1), 56-60.

7. Urazalievna, A. G., & Fotima, X. (2024). TURKISTON QO‘RBOSHILAR HARAKATI VA ULARNING FAOLIYATI. TALIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(1), 5-10.

8. Urazalievna, A. G., & Aziza, P. (2024). FARG‘ONA VODIYSIDAGI ISTIQLOLCHILIK HARAKATLARI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(1), 12-15.

9. Абдулхай, Г. У. (2020). ТУРКИСТОН АССР: ҚАНДАЙ ДАВЛАТ БЎЛИШИ КЕРАК ЭДИ?. ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 3(1).

Research Science and Innovation House